

Mottaker
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Att. Forsknings- og høyere utdanningsministeren

Innspill om Forskningsrådets rolle og funksjoner i det norske forskningssystemet

Det vises til brev fra Kunnskapsdepartementet datert 12.06.23 med invitasjon til å gi innspill til arbeidet med stortingsmelding om forskningssystemet (deres ref. 22/5025-). Vi er takknemlige for invitasjonen til å kunne gi innspill til Forskningsrådets rolle og funksjoner i forskningssystemet. Vi ser også frem til å bidra i det videre arbeidet med stortingsmeldingen, og benytter samtidig anledningen til å invitere Kunnskapsdepartementet til å avvikle ett av sine innspillmøter ved ett av UiT sine campus.

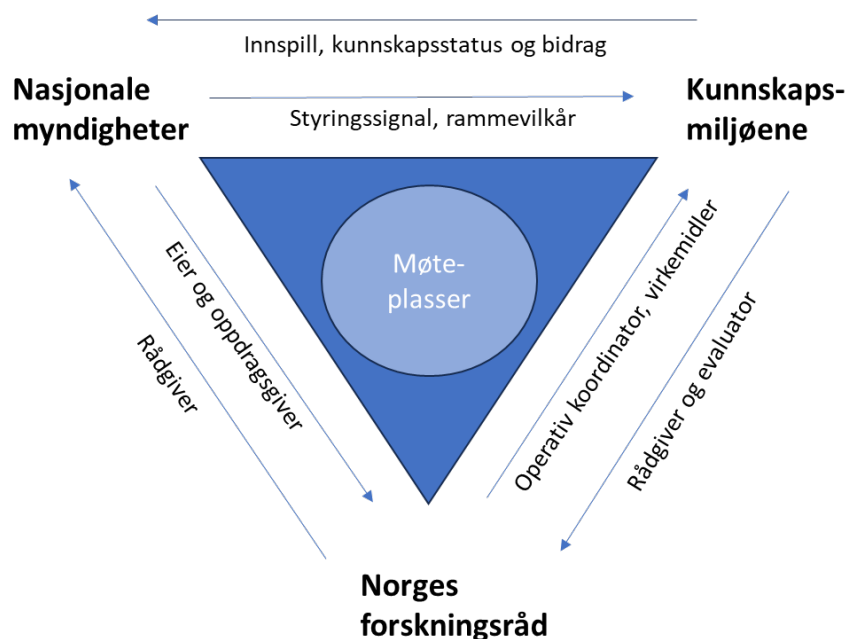
Overordnet forståelse av forskningssystemet

Overordnet mener UiT at det er viktig at rollene til de ulike aktørene i forskningssystemet er tydeliggjort. I ingressen til hørings spørsmålene heter det følgende:

«Med forskningssystem mener vi tre nivåer:

- *Det politiske nivået*
- *Det strategiske nivået*
- *De forskningsutførende sektorene»*

Det er en uheldig oppfatning av universitetene at vi kun er en del av forskningsutførende sektor. UiT mener forskningssystemet er et trepartssamarbeid med gjensidig avhengighet. Vi har ulike roller ovenfor hverandre i ulike situasjoner, og har alle et strategisk, taktisk og operativt nivå som snakker sammen. Et velfungerende forskningssystem må forsterke en slik forståelse. Nedenfor er en figur som illustrerer vår overordnede forståelse av forskningssystemet.

Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningsystemet?

Nasjonal kvalitetsbygging og koordinering. UiT mener at Forskningsrådet er viktig for den nasjonale kvalitetsbyggingen og koordineringen innen grunnleggende forskning, anvendt forskning og innovasjon. Gjennom sine finansieringsvirkemidler, er Forskningsrådet i en unik posisjon til å koordinere og sette strategisk retning for forskning og innovasjon av høy kvalitet på tvers av sektorer og fagområder.

Internasjonal samhandling. UiT mener at Forskningsrådet gir merverdi ved å være et viktig bindeledd mot virkemiddelapparatet i EU. Dette bidrar til at nasjonale virkemidler er godt avstemt mot blant annet EUs rammeprogram. Rådet har også en viktig rolle i nasjonal koordinering av kompetansebygging mot EUs rammeprogram.

Politisk uavhengig vurdering av forskning. UiT mener at Forskningsrådet har en viktig funksjon i forskningssystemet i å vurdere kvalitet. For at rådet skal gi merverdi i kvalitetsvurderingen, er det avgjørende at Forskningsrådet forvalter sine oppgaver og treffer beslutninger på en autonom, politisk uavhengig og tillitsvekkende måte. Politisk uavhengig vurdering av forskning fordrer at Forskningsrådet ikke er politisk styrt.

Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

Oppfølging av Langtidsplanen. I oppfølgingen av Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, bør Forskningsrådet ha en sentral rolle i å gi råd til alle de bevilgende myndigheter slik at de nasjonale virkemidlene har en innretning og dimensjon som bidrar til at planens mål realiseres. God dialog med de forsknings- og innovasjonsutøvende sektorene er avgjørende for at Forskningsrådet skal kunne ha en koordinerende funksjon.

Samordning og koordinering innen innovasjon. Forskningsrådet bør samhandle tett med Innovasjon Norge for å sikre god koordinering av den samlede, nasjonale porteføljen av virkemidler innen innovasjon. Her bør de to institusjonene sammen ta et ansvar for å sikre like god nasjonal koordinering og kompetansebygging på tvers, slik som innen EU-forskningen.

Internasjonalt samarbeid og kompetanse. Internasjonalt samarbeid er en forutsetning for kvalitet i forskning, og UiT mener det er viktig at Forskningsrådet har et tydelig ansvar for å fremme internasjonal kompetanse og internasjonalt samarbeid. Norske virkemidler bør innrettes slik at de styrker de forskningsutøvende sektorenes evne til å konkurrere på internasjonale arenaer.

Formidling av forskning og innovasjon. UiT mener at Forskningsrådet bør ha en viktig rolle i å stimulere til kunnskapsformidling. Dette fordrer blant annet at Forskningsrådet fortsatt tar et sterkt eierskap både nasjonalt og internasjonalt for å styrke åpen vitenskap. Videre må rådet videreutvikle instrumentene for å formidle kunnskap til allmennheten og styrke avtrykket norsk forskning og innovasjon har i samfunnet.

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor

Forbedringspunkter:

- Næringslivsfinansiert forskning. Forskningsrådet har en viktig rolle i å stimulere til at næringslivet investerer i forskning og utvikling. Målsetningen er at denne innsatsen skal utgjøre to prosent av BNP innen 2030. UiT mener at Forskningsrådet i større grad bør synliggjøre merverdien forskning har for den langsiktige verdiskapingen i næringslivet. Det bør også vurderes etablering av instrumenter der investeringer fra næringslivet i forskningsprosjekter samordnes med forskningsmidler fra Forskningsrådet til samarbeidende forskningsmiljøer.
- Omstillingskompetanse. Verden er i sterk endring, og det er behov for evne til omstilling og til å løse nye utfordringer og/eller utfordringer som blir mer aktuelle. UiT mener at Forskningsrådet bør bidra til å stimulere til endring og omstilling, slik at norske forskningsmiljøer kan dreie sitt fokus og konkurrere internasjonalt innen nye forskningstema der verden trenger løsninger (geopolitiske endringer, grønn omstilling, demografiske endringer, kunstig intelligens, helseutfordringer, etc.).
- Infrastruktur. Forskningsrådet bør vurdere tiltak for å bedre nasjonal tilgjengeliggjøring av nasjonale infrastrukturer slik at disse både blir benyttet av flere institusjoner og at utnyttelsen generelt øker. Større bredde i utnyttelse vil ikke bare føre til økt volum, men også bidra til

nasjonalt samarbeid. Vi ser også at det er utfordringer i å oppnå god institusjonell spredning i rollen som vertskap for nasjonale infrastrukturer. Dette er en utfordring som bør adresseres, og Forskningsrådet bør etablere møtearenaer på tvers av sektorer for å dele informasjon om planlagte og ønskede investeringer. Dette vil bidra til at man unngår duplisering av eksisterende infrastrukturer og styrker evnen til å gjøre de rette investeringene. Investeringer i infrastruktur bør ses i sammenheng med de to punktene over.

- Koordinering innovasjon. Både Forskningsrådet og Innovasjon Norge har innovasjonsvirkemidler, og disse må virke godt sammen. UiT mener at Forskningsrådet og Innovasjon Norge bør koordinere disse virkemidlene bedre, og at de sammen bør utvikle læringsarenaer – på samme vis som Forskningsrådet har gjort innen EU-forskning – som bidrar til å lage landslag også innen innovasjon.

Bevaringspunkter:

- Fortsatt satsing på grunnleggende forskning. Forskningsprogrammer som sikrer åpen og langsiktig forskning som for eksempel FRIPRO og SFF er viktig å videreføre. Grunnleggende forskning er grunnstammen i kunnskapsutviklingen og er avgjørende for både banebrytende forskning og radikal innovasjon.
- Transdisiplinære programmer. UiT mener at Forskningsrådet fortsatt bør stimulere til transdisiplinær forskning gjennom virkemidler som fremmer samarbeid på tvers av universiteter/høyskoler, forskningsinstitutter, næringsliv og offentlig sektor. Slike prosjekter har ofte stort potensial for samfunnsnytte eller kommersiell utnyttelse.
- Profesjonalitet. UiT har stor tillit til Forskningsrådet, og vi opplever at rådet er svært profesjonelt i sin utøvelse av rådgivningsfunksjoner, forvaltning av sine porteføljer og vurdering av konkurrerende søknader. Forskningsrådets vurderingskriterier og systemer for kvalitetssikring bør videreutvikles i samråd med forskningsinstitusjoner/institutter.

Andre innspill til andre aktuelle problemstillinger:

Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

Åpne og spissede programmer. Forskningsrådet bør fokusere på å sikre at forsknings- og innovasjonssystemet bidrar til en vedvarende omstillingsevne i samfunnet gjennom en kombinasjon av langsiktig grunnleggende forskning og tematiske satsingsområder. De åpne grunnforskningsprogrammene muliggjør forskning på nye og samfunnsendrende områder, mens de tematiske områdene kan bidra til dreining av fokus mot aktuelle samfunnsutfordringer. Begge innretningene bidrar til at de forskningsutøvende sektorene bygger kapasitet til samfunnsomstilling.

Samvirke av nasjonale og internasjonale virkemidler. Forskningsrådet har en viktig rolle i arbeidet med å mobilisere til og støtte opp om deltakelse i Horisont Europa. Å se de nasjonale og internasjonale virkemidlene i sammenheng er viktig for å øke utnyttelsen av de finansielle mulighetene i det europeiske samarbeidet. UiT mener at Forskningsrådet best styrker norsk omstillingsevne gjennom et samvirke av nasjonale og internasjonale virkemidler.

Bruk av forskningsresultater. For å øke omstillingsevnen bør Forskningsrådet videreutvikle programporteføljene slik at de i sterkere grad mobiliserer til økt bruk av forskningen og dens data, samt økt samarbeid på tvers av sektorer.

Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

Transdisiplinært samarbeide. Mange av Forskningsrådets utlysninger forutsetter tverrfaglig samarbeid og oppfordrer til internasjonalt samarbeid. Dette anbefales videreført. Forskningsrådet bør imidlertid i enda sterkere grad legge til rette for transdisiplinær forskning der de universiteter og forskningsinstitutter samarbeider med næringsliv og offentlig sektor.

Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

Intern effekt av eksternt finansierte prosjekter. Forskningsrådets finansiering har stor påvirkning på ledelse og styring av institusjonene. Ekstern forskningsfinansiering er det viktigste virkemiddelet for kapasitetsøkning og økt handlingsrom innen forskning og innovasjon. Det er også svært viktig for kvalitetsutvikling i forskningsmiljøene. Et fagmiljø sin suksess på en ekstern arena som Forskningsrådet er viktig for rekruttering av vitenskapelig personale, og bidrar til opplæring innen prosjektledelse, nettverksbygging og internasjonalt samarbeid. Det fremmer karrieren til de involverte forskerne og bygger kompetanse. Forskningsmiljøers evne til å konkurrere om eksterne midler har stor betydning for interne prioriteringer både av de ovenfor nevnte årsakene og fordi suksess på eksterne konkurransearenaer er et godt mål på kvalitet. Det er viktig at det er et godt samvirke mellom Forskningsrådets virkemidler og forskningsinstitusjonene/instituttene langsiktighet i prioriteringer. Dette er et område det må være en løpende og god dialog mellom de ulike aktørene om. UiT ser imidlertid i dag ikke behov for endringer hos Forskningsrådet.

Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

For å løfte miljøer der Norge har særlige fortrinn, trenger vi øremerkede utlysninger og langsiktige forskningsprosjekter. Forskningsrådets sentersatsinger er gode virkemidler her. Forskningsrådets virkemidler må, for å gi vitenskapelig relevans og gode karrieremuligheter, sees i sammenheng med internasjonale virkemidler.

På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

Nasjonale virkemidler bør styrke norske fagmiljøer sin evne til å lykkes i EUs rammeprogram. Dette er særlig viktig for områder der norske forskningsmiljøer trenger å styrke seg for å nå opp i den internasjonale konkurransen. De norske virkemidlene bør her legge seg tett opp mot EU sine virkemidler når det gjelder evalueringslogikk for at norske forskere skal bygge EU-kompetanse. Innen forskningsområder der Norge allerede er svært konkurransedyktige bør man unngå å duplisere virkemidler i EUs rammeprogram.

Forskningsrådet bør finansiere satsninger på områder som er viktige for særlige norske samfunnsinteresser. Der dette er mulig, bør satsingene sees i sammenheng internasjonale virkemidler. Samfinansiering av programmer med land som har de samme utfordringene bør her vurderes.

I en tid med stort trykk på å løse store samfunnsutfordringer og samfunnsoppdrag, ønsker UiT å understreke at det er viktig å også prioritere forskerinitiert grunnleggende forskning.

Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

Politisk initiert forskning kan komme i form av bestillinger med øremerkede midler. Slike bestillinger bør ikke gå ut over forskerinitiert forskning og langsiktighet i forskningen. Forskningsrådet bør arbeide for at humaniora blir mer involvert i politisk definerte tematiske satsinger.

Vennlig hilsen

Dag Rune Olsen
Rektor

–

Dag.r.olsen@uit.no
77 64 91 81